

Književna poročila.

Tone Seliškar: Trbovlje. V Ljubljani, 1923. Založila Slovenska socijalna Matica v Ljubljani. 64 strani. Cena broš. 12 Din, vez. 17 Din.

Kurt Pinthus, znani kritični tolmač nemškega najmlajšega literarnega pokolenja, je v epilogu drugi izdaji antologije mlade nemške lirike «Menschheitsdämmerung» zapisal tole značilno konstatacijo: «Kdor, odstranivši revolucijonarni furor, odprtih oči gleda v sedanjost, ve, da so ta leta pomembnejša v zlomu starega kot v zrasti novega, najsi govorimo o dogajanjih v političnem, socijalnem življenju, v gospodarskem ali v umetnosti. Seveda: dogaja se marsikaj..., a kar se dogaja, so samo razkrojevalni procesi počasi, a nevzdržno propadajoče preteklosti Evrope. Kar se nam vidi kot novo in zamamno, so zmirom samo koncentrirano in stopnjevano v smrt hlatajoči elementi starega. Temelji resnične bodočnosti še niso vidni.»

Resnica je to: tudi pri nas, tudi po vsem planetu. Silen napor je v ljudeh premagati in uničiti vse staro in ustvariti novo, ki se noče in noče roditi. Zdi se, da delo človekovo danes ni blagoslovljeno, da počasi, a tem sigurneje usiha in ugaša ustvarjajoči vrelc človeškega duha. Prihaja velika tema, strašen solnčni mrk — kruta smrt pred novim rojstvom, pred zarjo novega, svetlejšega človeka. In mi, prekletniki in obsojenci te teme, obupanci in zaznamovanci, ki smo pol desetletja zločinsko prelivali bratsko kri in se skrunili z njo, stojimo na pragu svoje ječe, zroč v deviško svobodo, ki se nam utrinja v dušah, in zamaš se vzganjajoč vanjo, ki nima časa ne ograj. Teman zločin, težji od kovanih verig, nas pripenja k tlom, nas peha navzdol v prepade molka in noči: v blato, v materijo, v žival. In v tem padanju, v tem propadanju izgublja človek vero v vse tisto, kar je nekoč gorelo v njem liki baklja in je to imenoval lepoto in resnico, dobroto in pravičnost, in pa ljubezen — teh petero čutov, brez katerih ohromi organizem duše. Gorje človeštvu, če ugasne v njem zadnji zubelj te vere, ki je dih božji v človeku! Potem bi nastopil konec, kaos, vesoljni potop.

Mladi Seliškar je klicar te vere. Visoko gor na najvišji vrh zemlje, ki ga še ni okužil strupeni dih človekov, zove svoje sovornike in sobojevnike.

Hitimo zato,
 revolucionarji,
 potomci gorja,
 tja gor,
 na naš najvišji vrh, na Mount Everest.

Tako kliče svojim »sajastim bratom«, svojim Trbovličanom, razkropljenim po vsem svetu, riločim pod zemljo, izpreminjajočim svoje žulje, kri in solze v zlato za propadajoče človeštvo.

«Trbovlje» so simbol, posoda, v katero je mladi pesnik ugnetal ves socijalni obup in gnev svoje mladosti, vso svojo lepo vero v človeka, najbednejšega in najbolj poraženega na svetu. V neretuširanih, naturalistično-verističnih slikah razgrinja poet sliko za sliko, manj pesmi kot krike in proteste, napisane včasih na naravnost strankarsko programatičen tekst, ter meditacije, govoreče o prastarem trpljenju in krivici in o človeku ubijalcu, ki ga strašni genij njegovega pohlepa goni zmerom v nove zločine... V mladostno-smelih, predrznih, dasi ne vedno novih, in včasih vse prekričečih podobah riše in poje o bedi socijalno tlačnega človeka, o duševni in telesni temi proletarca. Bardski zanos je fluid njegovega verza. V tem razbolelem patosu, ki priča, da čuti krivico vseh kot svojo lastno krivico, ter v slikanju lokalnega kolorita nalikuje Seliškar najbolj

✕

Književna poročila.

✕

Petru Bezručju, od katerega se je mladi avtor očitno mnogo učil. Umetniško najbolji in najuspeleji je s svojih podobah tedaj, kadar je kratek in lapidaren:

Kakor posesana volkulja
se je zleknila zemlja v jeseni.

Najresničnejše, najneposrednejše učinkuje njegov verz, kadar ne išče in ne stika za krepkimi, kričavo-bombastičnimi besedami in se ne trudi biti «nov» in «moderen», ampak se mu prosto in preprosto izlije iz srca, kakor v pesmi «Sedmorostenčki», «Žabja vas», ali pa v prvih treh kiticah «Vstajenja»:

Kadar je jasna noč,
kadar mesec gori,
slišim odmeve vaših src, bratje.

Kadar se polnoč zbudi,
kadar se duša odpre,
vidim odseve vaših sanj, bratje.

Kadar se jutro užge,
ko zavriska dan,
slišim vaše krike, bratje: *X meter, meter!*
Pravico!

Mestoma pa tudi Seliškarja zapeljejo vzgledi nekaterih najmlajših, ki bi za vsako ceno radi «izumili» nekaj novega, nekaj, česar v njih ni, in postane zato gostobeseden ter se mu sicer lepo zamišljena slika razblini do neužitnosti. Tako se rodi neprostoovoljna karikatura, groteska, elefantijaza brez vsake dimenzionalnosti; avtor izgubi čut mere in teže verza in zvoka. Zakaj samo artist je gostobeseden, umetnik je skop; artist in šušmar je nalepotičen, umetnik je preprost. In dinamičnost umetnikovega doživljanja ne tiči v bombastičnih besedah... Zato je umetniška laž, če govori Seliškar o «prizmatičnih krstah», kakor so umetniška laž Podbevškove «električne žoge». To so besede, za katerimi ni doživljajev. Vzlic temu pa vidim v Seliškarju krepak talent, morda med mladimi najkrepkejši. Zakaj večino njegovih podob in slik je rodila resnična notranja potreba in duševni potres, ne pa ničemurna želja, skrpati si nekak lažni ego-centrični kozmos, kakor to dela večina naših «ekspresionistov», «imaginistov» in «bogoskataljev».

«Trbovlje» so dokument dobe; dokument ne toliko kot umetnina, marveč predvsem po svoji idejni vsebini. Kot umetnina: razkroj pesniške oblike, ki se zaman bori za svoj pristni adekvatni izraz, idejno kot izpoved iskrenega, brezobzirnega, da, naravnost fanatičnega socijalnega čuvstvovanja, ki je lastno vsemu mislečemu mlajšemu pokolenju.

Fran Albrecht.

Damir Feigel: Po strani klobuk. Izdala in založila «Narodna knjigarna» v Gorici. 1923. Strani 160.

Pričujoče humoreske, groteske in pravljice so precej različne kakovosti in vrednosti, dasi njih pisatelj ni več začetnik, kar dokazujejo njegove tri prejšnje zbirke. Predmet avtorjevega opazovanja, razkrajanja in karikiranja je meščanstvo, malomeščanstvo, a neredko privzame pisatelj sam «slog» malomeščanstva, kar zelo odbija, onezadovoljuje, dolgočasi. Nekajkrat se ostrina, v katero meniš, da se bo izoblikovalo vse dejanje, kar zlomi ali pa se zmehta v nedoločen, nejasen in vsled tega svojega namena — na lahek in prijeten način kazati povečane rane in napake posameznika in družbe — nedosezajoč zaključek sprva napeto zasnovane dogodbice.